

Thema
Pensioen

ING Financieel fit Barometer

Nederlanders sparen meer
dan nodig voor hun pensioen

Samenvatting

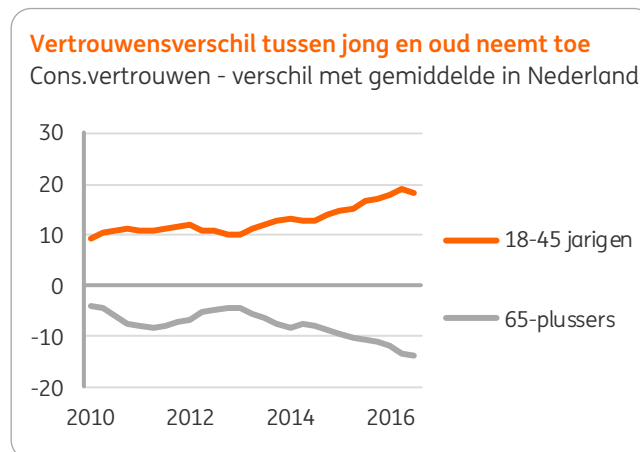
- Veel Nederlanders sparen meer dan nodig voor hun pensioen. Ze houden daardoor geld over op de oude dag, terwijl ze wellicht geld tekort komen op het moment dat ze het beter kunnen gebruiken.
- Nederlanders denken gemiddeld 68% van hun huidige inkomen te ontvangen als netto pensioeninkomen. Volgens onderzoek zal dit meer zijn, namelijk 84% van het huidige inkomen.
- Specifieke groepen huishoudens, zoals eerste generatie niet-Westerse allochtonen en sommige hurende zelfstandigen, stevenen wel af op ontoereikende pensioenen. Zij zouden indien mogelijk meer geld opzij moeten leggen.
- Een op de zeven zet zelf geld opzij specifiek voor het pensioen. Gemiddeld gaat het om bijna 1.900 euro per jaar. Met name mensen met hogere inkomens sparen relatief vaak actief voor hun pensioen.

Financieel fit Barometer stabiel op 95 punten

De stand van de ING Financieel fit Barometer is in het derde kwartaal van 2016 uitgekomen op 95 punten. Hiermee is het sentiment van Nederlandse huishoudens onveranderd gebleven ten opzichte van het vorige kwartaal. Ook ten opzichte van een jaar geleden is er geen sprake van een stijging.

Vertrouwensverschil jong en oud

Tussen verschillende bevolkingsgroepen bestaan wel flinke verschillen. Personen met een hoger opleidingsniveau zijn optimistischer dan zij met een lager opleidingsniveau. Tussen leeftijdsgroepen is het verschil nog duidelijker. 65-plussers zijn een stuk somberder dan jongeren. Onder jongeren zijn de optimisten doorgaans in de meerderheid terwijl onder ouderen de pessimisten stevast de overhand hebben.

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Verskil neemt toe

De laatste jaren loopt het verschil in vertrouwen tussen 'jong' en 'oud' flink op. Zo bedroeg het verschil in 2010 nog maar 15 punten. Inmiddels is dat verdubbeld tot zo'n 30 punten. Jongeren zijn de laatste jaren flink positiever dan gemiddeld, terwijl ouderen juist steeds negatiever zijn ten opzichte van de gemiddelde Nederlander.

Redenen voor ouderen om te somberen

Lage spaarrente

Ouderen hebben gemiddeld meer spaargeld op de bank dan jongeren. Ze hebben daardoor meer last van de lage spaarrente.

Hervormingen ouderenzorg

De hervormingen in de ouderenzorg zorgen voor onzekerheid bij ouderen die gebruik maken of verwachten te maken van een verzorgingshuis of thuiszorg.

Pensioenuitkeringen blijven achter

Veel pensioengerechtigden merken in hun portemonnee dat pensioenfondsen hun uitkeringen niet volledig mee kunnen laten stijgen met de loon- en prijsontwikkeling.

We sparen meer dan nodig voor ons pensioen

Doorsnee Nederlander spaart meer dan hij nodig vindt

Nodig: 75% van huidig inkomen

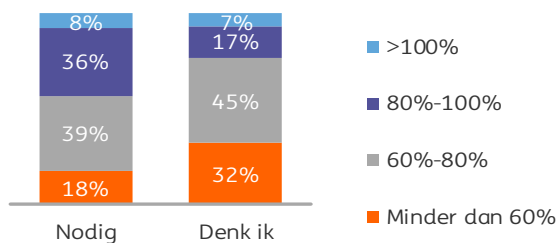
De meeste mensen zijn zich ervan bewust dat ze na hun pensioen minder inkomen nodig zullen hebben dan ervoor. We denken gemiddeld zo'n 75% van ons huidige netto inkomen nodig te hebben als minimum pensioeninkomen, zo blijkt uit de ING Financieel fit barometer. In eerder onderzoek kwamen de Bresser en Knoef (2015) tot een vergelijkbaar percentage (namelijk 74%) als benodigd pensioeninkomen.

Benodigd pensioeninkomen loopt sterk uiteen

Nederlanders denken wel zeer verschillend over wat ze nodig zullen hebben na hun pensionering. Zo zegt 18% van de Nederlanders minder dan 60% van het huidige inkomen nodig te hebben. Aan de andere kant wil 8% méér dan het huidige netto inkomen als pensioeninkomen ontvangen.

We denken minder te gaan ontvangen dan nodig

Hoeveel pensioeninkomen heeft u nodig/denkt u te gaan ontvangen (netto, als % van huidig inkomen)

Bron: Kantar TNS, ING Financieel fit Barometer

We denken straks tekort te komen

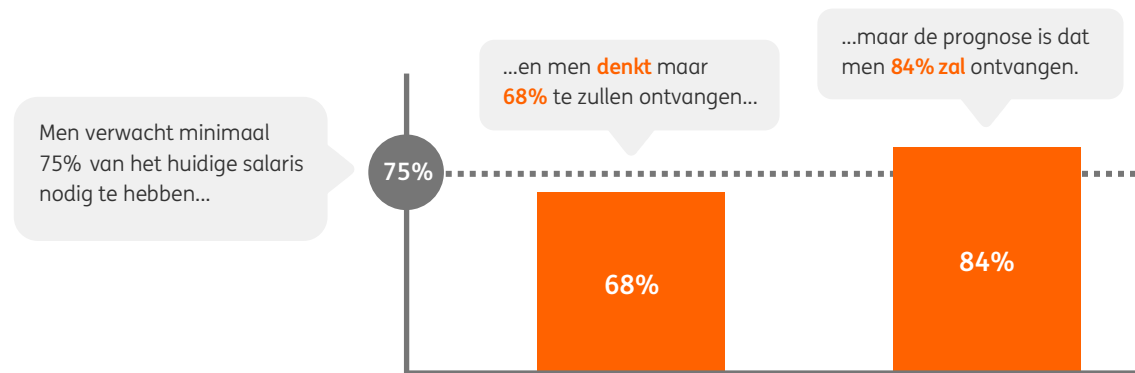
Veel Nederlanders denken straks te weinig pensioeninkomen te ontvangen. Een gemiddeld Nederlands huishouden (van 35-65 jarigen) verwacht zo'n 68% van het huidige netto inkomen te ontvangen als pensioeninkomen, minder dan de 75% die ze nodig denken te hebben. Bijna de helft (44%) verwacht meer dan 80% van het huidige inkomen nodig te hebben, terwijl slechts een kwart (24%) verwacht ook echt meer dan 80% te gaan ontvangen. We rekenen dus op minder pensioeninkomen dan we nodig denken te hebben als het eenmaal zover is.

Meer dan verwacht en meer dan nodig

Onderzoek toont echter aan dat veel huishoudens veel meer pensioen zullen ontvangen dan ze verwachten. Uit prognoses van Knoef et al. blijkt dat het inkomen bij pensionering (netto) van een doorsnee huishouden in de leeftijd van 35 tot 64 jaar zal uitkomen op 84% ten opzichte van het huidige inkomen*. Dit 'vervangingspercentage' ligt niet alleen op een flink hoger niveau dan dat wat we verwachten (68%), maar ook op een hoger niveau dan we nodig denken te hebben (75%). De doorsnee Nederlander spaart dus meer dan hij straks zelf nodig denkt te hebben.

De doorsnee Nederlander spaart meer dan noodzakelijk voor zijn pensioen

Netto vervangingspercentages (inkomen uit 1ste en 2de pijler als % van huidig netto inkomen)

Bron: Kantar TNS, ING Financieel fit Barometer, CBS Statline, Netspar

* Inkomen uit 1ste en 2de pijler. Bron: Netspar Brief 2, 2015 - Knoef et. al, p. 8. Voor de berekening van de vervangingspercentages gaat Knoef er vanuit dat mensen tot de pensioenleeftijd hun huidige inkomen zullen behouden tot de AOW-gerechtigde leeftijd. Verder hanteert Knoef aannames over de mate van indexatie, het opbouwpercentage, het aantal jaren opbouw, etc. Om inkomens vergelijkbaar te maken wordt gebruik gemaakt van het 'gestandaardiseerd besteedbaar inkomen', d.w.z. het inkomen van een eenpersoonshuishouden. De 84% geldt voor een doorsnee huishouden, terwijl de percentages uit de Financieel fit Barometer gaan over een gemiddeld huishouden. Hier kunnen kleine verschillen optreden.

Helpt Nederlanders heeft meer te besteden na zijn pensioen

Pensioen is meer dan inkomen alleen

Naast de AOW ('eerste pijler') en pensioen opgebouwd via de werkgever ('tweede pijler'), hebben veel Nederlanders ook andere bronnen waar ze uit kunnen putten na het bereiken van de pensioenleeftijd. Op dit moment heeft een doorsnee huishouden van 65-plussers bijvoorbeeld meer dan 24 duizend euro aan spaargeld en/of beleggingen. Ook toekomstige ouderen zullen spaargeld bezitten. Zij kunnen dit geld inzetten als pensioeninkomen. Daarnaast bezit de meerderheid een eigen woning. Mensen die met pensioen gaan zullen vaker dan vroeger een (deels of helemaal afge- lost) eigen huis bezitten. Hierdoor zullen hun woonlasten lager uitvallen en hebben ze meer te besteden.

Helpt na pensioen meer te besteden dan ervoor

Wanneer vrije besparingen en het eigen huis worden meegerekend, 'stijgt' het netto vervangingspercentage van een doorsnee huishouden (van 35 tot 65 jarigen) tot boven de 100% van het netto inkomen*. Dit betekent dus dat de helft van de huishoudens na hun pensionering méér kunnen besteden dan hun huidige netto inkomen. Belangrijke vraag is of deze huishoudens wel zoveel bestedingsruimte nodig hebben in deze fase van hun leven. Zij hadden deze ruimte immers ook gedurende eerdere levensfasen kunnen gebruiken.

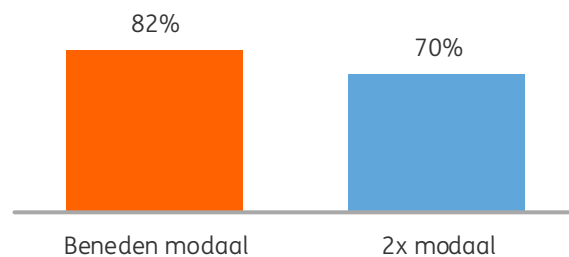
* Knoef et al. 2016 en [Bijlage 2 perspectiefnota pensioenstelsel, 2016](#) aannames zijn dat de eigen woning niet wordt 'opgegeten', maar wel gedeeltelijk is afgelost en dat gepensioneerden hun vrije vermogen volledig inzetten als aanvullend inkomen.

Niet iedereen is doorsnee

Hoewel de doorsnee Nederlander dus een goed pensioen zal bereiken (volgens hun eigen maatstaf), geldt dit niet voor iedereen. Zelfs wanneer vrije besparingen en het eigen huis worden meegerekend, zal één op de vijf huishoudens bijvoorbeeld geen vervangingspercentage van 80% bereiken*. Relatief veel mensen met een hoog inkomen komen onder dit percentage uit. Zijn ze hiermee gelijk ook kwetsbaar? Nee, want Nederlanders met een hoog inkomen hebben ook minder nodig, zo blijkt uit de ING Financieel fit Barometer. Hun bestedingsruimte na pensionering is weliswaar flink lager dan ervoor, maar voor velen van hen nog altijd ruim voldoende om van te leven. Voor lagere inkomens kan dit anders zijn: zij besteden een veel groter deel van hun inkomen aan primaire levensbehoeften.

Hogere inkomens hebben minder nodig

Hoeveel pensioeninkomen verwacht u straks minimaal nodig te hebben? (netto, als % van huidig inkomen)

Bron: Kantar TNS, ING Financieel fit Barometer

Alleenstaande, hurende zelfstandigen kwetsbaar

Als het om pensioen gaat vormen vooral zelfstandig ondernemers een kwetsbare groep. Zij bouwen niet automatisch pensioen op via hun werkgever. Binnen alle inkomensgroepen komen zelfstandigen vaker tekort dan werknemers. Desondanks komt het vervangingspercentage van huishoudens met zelfstandigen uit op 96%*, nauwelijks minder dan dat van werknemers (105%). Dit komt doordat zelfstandigen vaak:

- 1) een partner hebben die in loondienst werkt
- 2) vermogen opgebouwd hebben in hun bedrijf
- 3) een eigen woning hebben
- 4) naast hun zelfstandige bestaan ook nog in loondienst werken
- 5) voorheen in loondienst werkten en zo pensioen hebben opgebouwd

Vooral zelfstandigen die niet of nauwelijks in loondienst hebben gewerkt, geen partner hebben die in loondienst werkt en in huurwoningen wonen zijn kwetsbaar. Door de groei van het aantal zelfstandigen zal deze groep de komende jaren in omvang toenemen.

Eerste generatie allochtonen nog kwetsbaarder

Hoewel de zelfstandige terecht veel aandacht krijgt als kwetsbare groep, zijn de risico's nog groter bij een andere groep: eerste generatie niet-Westerse allochtonen. Zij hebben slechts een deel van hun leven AOW- en pensioenpremies afgedragen. Ze wonen daarbij vaak in huurwoningen. Ook is de omvang van hun spaargeld over het algemeen vrij beperkt. Ruim 40% van hen zal uiteindelijk op een netto vervangingspercentage van minder dan 80% uitkomen*.

Beter informeren leidt niet automatisch tot betere pensioenbeslissingen

Betere pensioenbeslissingen nemen

De vraag voor beleidsmakers is hoe mensen die te veel of te weinig sparen kunnen worden aangezet tot betere pensioenbeslissingen. Hierbij lijkt betere pensioeninformatie een belangrijk middel. Maar is dit eigenlijk wel zo?

Meeste Nederlanders willen geïnformeerd worden

Uit de ING Financieel fit Barometer blijkt dat veruit de meeste Nederlanders (86%) wel informatie over hun pensioen willen ontvangen. De meesten (63%) willen weten hoeveel pensioeninkomen ze later zullen ontvangen. Kennis over hoe hun pensioeninkomen afsteekt tegen het huidige inkomen, een sociaal minimum of het pensioeninkomen van anderen vinden mensen minder interessant. Ook hoeveel ze hebben ingelegd of opgebouwd, blijkt slechts voor een minderheid van de Nederlanders interessant.

Wat willen we eigenlijk weten over ons pensioen?

- 1 Hoeveel pensioeninkomen we zullen ontvangen **63%**
- 2 Hoeveel pensioeninkomen we tot nu toe 'hebben opgebouwd' **40%**
- 3 Hoeveel pensioeninkomen we zullen ontvangen ten opzichte van ons huidige inkomen **34%**

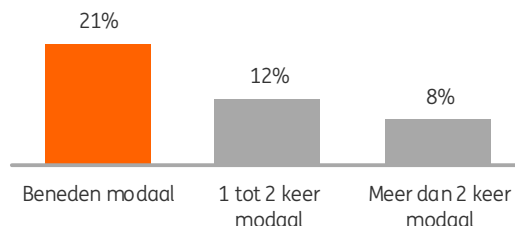
Bron: Kantar TNS, ING Financieel fit Barometer

Lage inkomens doen het minst met pensioeninfo

Met name mensen met een lager inkomen geven relatief vaak aan dat ze nergens over willen worden geïnformeerd (21%). Slechts 45% van hen wil graag weten hoeveel pensioen ze later zullen ontvangen. De meerderheid van hen heeft in het afgelopen jaar geen enkele keer de tijd genomen om inzicht te krijgen in het pensioen.

Lagere inkomens minder behoefte aan pensioeninfo

Aandeel dat niet geïnformeerd wil worden over pensioen

Bron: Kantar TNS, ING Financieel fit Barometer

Kennisoverdracht is niet voldoende

De vraag is of kennisoverdracht ook leidt tot betere pensioenbeslissingen. Gedrags-economisch onderzoek toont aan dat kennisoverdracht (bijvoorbeeld door middel van overzichten, voorbeeldsommen etc.) onvoldoende werkt — juist als het gaat om pensioenopbouw*. Belangrijke reden hiervoor is dat mensen vaak niet rationeel handelen, maar hun gedrag sterk wordt beïnvloed door allerlei menselijke eigenschappen zoals uitstelgedrag, status-quo-bias (vooral bij keuze-overvloed) en focus op de korte termijn. Meer (pensioen) kennis zorgt er niet voor dat deze menselijke eigenschappen ineens verdwijnen.

* Zie bijvoorbeeld [Prast en van Soest \(2014\)](#)

Presentatie van groot belang

Bovendien blijkt de presentatie van informatie vaak meer invloed te hebben op de keuzes van mensen dan de inhoud van de informatie zelf*. De ING Financieel fit Barometer laat dat eveneens zien. Zo kan het oproepen van positieve associaties met de oude dag (langer gezond, meer activiteiten ontplooiën) eerder leiden tot extra sparen dan het oproepen van negatieve associaties (fysieke problemen). Het vertellen van een optimistisch verhaal (Nederland heeft één van de beste pensioenstelsels ter wereld) kan mensen geruststellen, waar een verontrustend verhaal (kortingen, lage rente, vergrijzing) juist activerend zou kunnen werken. Afhankelijk van doelgroep en doel kan maatwerk in presentatie zo bijdragen aan betere pensioenbeslissingen.

'Nederland heeft een van de beste pensioenstelsels ter wereld, doordat Nederlanders AOW ontvangen via de overheid en automatisch sparen via werkgevers'

Nu ik dit weet, vind ik zelf sparen voor mijn pensioen belangrijker, aldus: **14%** van de respondenten

'Het Nederlandse pensioenstelsel staat onder druk door de recente financiële crisis, de lage rente en de vergrijzing. Pensioenen zijn de laatste jaren vaak niet verhoogd met de inflatie'

Nu ik dit weet, vind ik zelf sparen voor mijn pensioen belangrijker, aldus: **33%** van de respondenten

Eén op zeven zet geld opzij voor pensioen: gemiddeld bijna 1900 euro per jaar

Eén op de zeven Nederlanders zet zelf geld opzij

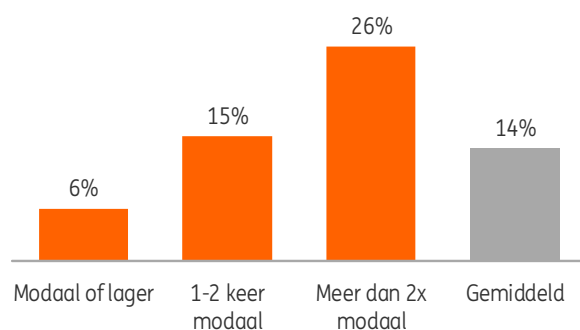
Ongeveer één op de zeven Nederlanders (14%) legt specifiek geld opzij voor het pensioen. Zij hebben in het afgelopen jaar gemiddeld bijna 1.900 euro per persoon opzij gelegd. De vraag is of de mensen die zelf sparen voor hun pensioen ook de mensen zijn die dit het meest nodig hebben: juist binnen huishoudens met een hoog inkomen ligt het aandeel dat in deze zogenaamde 'derde pijler' spaart hoger (26%) dan onder de relatief lagere inkomens (6%).

Hoge inkomens leggen meer opzij voor pensioen

Hoe hoger het inkomen, des te hoger ook het bedrag dat Nederlanders opzij leggen. Zo hebben 'zelfsparende' Nederlanders met een huishoudinkomen boven twee keer modaal, gemiddeld ruim 2400 euro opzij gelegd in de afgelopen twaalf maanden. Voor Nederlanders met een modaal of beneden modaal inkomen, was dit 750 euro. Als aandeel van hun inkomen leggen 'zelfsparenders' met een laag inkomen wel evenveel in als Nederlanders met een hoog inkomen: ongeveer 3% van het bruto jaarinkomen.

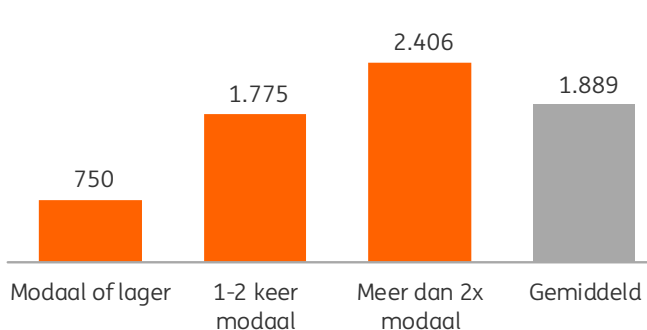
Hoge inkomens sparen vaker zelf pensioen in 'derde pijler'...

percentage dat zelf spaart voor pensioen

...en hun gemiddelde inleg is fors hoger

gemiddelde inleg van zelfsparenders in afgelopen 12 maanden, euro

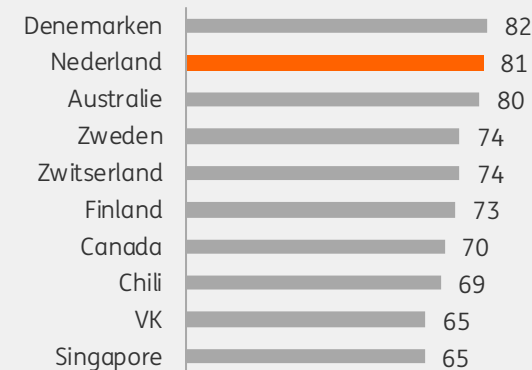
Bron: Kantar TNS, ING Financieel fit Barometer

Pensioenstelsel nog altijd in de wereldtop

Door alle commotie rond niet-indexeren en korten van pensioenen zouden we het soms bijna vergeten: ons pensioenstelsel behoort tot de beste ter wereld. Vorig jaar stegen we zelfs een plaats op de toonaangevende Mercer-pensioenindex, van plek 3 naar 2.

Alleen Denemarken moeten we nog voor laten gaan en mogelijk dat we dit jaar zelfs naar de 1ste plaats doorstoten (door de koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting). Volgens Mercer scoort Nederland goed op alle belangrijke criteria. Onze pensioenen zijn adequaat (we bouwen voldoende op), duurzaam (het stelsel is vergrijzingsbestendig) en de fondsen worden integer bestuurd.

Mercer global pension index, top 10 2015

Bron: Mercer, <http://www.globalpensionindex.com/>

Meer weten?

Senne Janssen

ING Economisch Bureau
06 5787 5332
senne.janssen@ing.nl

Marten van Garderen

ING Economisch Bureau
06 302 01 203
marten.van.garderen@ing.nl

Verantwoording en disclaimer ING Financieel fit Barometer

De ING Financieel fit Barometer meet het oordeel van Nederlandse huishoudens over hoe fit zij zich in financieel opzicht voelen. Met financieel fit wordt bedoeld: 'Uw geldzaken op orde hebben en houden. Nu, en met het oog op de toekomst'. Hierin wordt gekeken naar de volgende thema's: Inkomsten en Uitgaven, Woonsituatie, Vermogen en Pensioen. Elk kwartaal wordt aandacht besteed aan één van deze thema's. De feitelijke barometerscore is gebaseerd op een aantal vragen uit marktonderzoek door Kantar TNS in opdracht van ING onder een representatieve groep Nederlandse huishoudens en geeft aan hoe zij vinden dat hun huishoudboekje sluit. De ING Financieel fit Barometer heeft als minimale waarde 0 en kan maximaal uitkomen op 200. De neutrale stand is 100. Het aantal optimisten en pessimisten over de eigen financiële situatie houdt elkaar bij die stand in evenwicht. In meting 31 (afgenomen in september 2016 onder 1012 Nederlandse huishoudens) is de Financieel fit Barometerscore uitgekomen op 95). Met ingang van medio 2015 passen wij een seizoens-correctie toe op de barometerstand. Hiermee wordt deze stand gecorrigeerd voor eventuele seizoensinvloeden.

De in deze publicatie neergelegde opvattingen zijn gebaseerd op de door ING vergaarde informatie en door ING betrouwbaar geachte bronnen. Deze gegevens zijn op zorgvuldige wijze in onze analyses verwerkt. Noch de ING, noch medewerkers van de bank kunnen aansprakelijk worden gesteld voor de in deze publicatie eventueel aanwezige onjuistheden. Aan de verstrekte informatie kunnen geen rechten worden ontleend. ING aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor de inhoud van de publicaties of voor informatie die op of via de sites wordt verstrekt. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Niets in deze publicatie mag worden gereproduceerd, verspreid of gepubliceerd zonder de uitdrukkelijke vermelding van de ING als bron van deze informatie. De afnemer van deze informatie is verplicht aanwijzingen van de ING betreffende het gebruik van de informatie op te volgen. Nederlands recht is van toepassing.

De ING is met ruim 8,9 miljoen rekeninghouders een van de grootste en meest toonaangevende financiële dienstverleners van Nederland. ING is een wereldwijd opererende financiële instelling van Nederlandse origine die diensten aanbiedt via haar werkmaatschappijen ING Bank en NN Group NV. Het doel van ING Bank bestaat erin om mensen in staat te stellen een stap vóór te blijven, zowel in het leven als in het werk. De meer dan 53.000 werknemers van ING Bank bieden retail- en commerciële bankdiensten aan klanten in meer dan 40 landen.

Duurzaamheid maakt integraal deel uit van de bedrijfsstrategie van ING, hetgeen blijkt uit het feit dat ING is opgenomen in de Dow Jones Sustainability Index (Europe en World), de FTS4Good Index en de Euronext Vigeo Europe 120 Index.

ING is actief op: [Facebook](#), [Slideshare](#), [YouTube](#) en [Flickr](#).